

УДК 159.923.2-053.67:316.346.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2023-2-1>

ДОСЛІДЖЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ЇЇ ГЕНДЕРНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ

Бакка Ю. В.

*викладач кафедри практичної психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-2300-9326
ulia2852@gmail.com*

Ключові слова: *переконання про самостійність, статево-рольова ідентичність, маскуліність, фемінність, андрогінія.*

У статті представлено результати емпіричного дослідження самостійності особистості юнацького віку у взаємозв'язку з її гендерними характеристиками. Особливості самостійності особистості досліджено за допомогою опитувальника «Переконання про самостійність». Розглянуто уявлення респондентів про природу самостійності та її роль у життєдіяльності особистості. Вимірювання показників здійснено за чотирма шкалами: 1) «набута самостійність» – самостійність як набута якість особистості; 2) «вроджена самостійність» – самостійність як вроджена якість особистості; 3) «конструктивна роль самостійності» – самостійність як індикатор благополуччя особистості; 4) «деструктивна роль самостійності» – самостійність як показник особистісного неблагополуччя. Встановлено високий, середній та низький рівні вияву вродженої і набутої самостійності особистості, конструктивної і деструктивної ролі самостійності. Рівні вияву характеристик самостійності проаналізовано залежно від типу статево-рольової ідентичності особистості – маскуліного, андрогінно-маскуліного, недиференційованого, андрогінного із середнім рівнем андрогінії, андрогінного з високим рівнем андрогінії, андрогінно-фемінного і фемінного. Порівняння одержаних результатів щодо переконань особистості про самостійність дало змогу з'ясувати їх подібність і відмінність у різних групах досліджуваних. Показано, що в маскуліній групі досліджуваних переважає високий рівень вродженої самостійності. Особливостями вияву самостійності у досліджуваних андрогінно-маскуліної групи є превалювання високого рівня вродженої самостійності і низького рівня деструктивної ролі самостійності. У недиференційованій групі переважає високий рівень вияву показника деструктивної ролі самостійності. У досліджуваних андрогінної із середнім рівнем андрогінії, андрогінної з високим рівнем андрогінії, андрогінно-фемінної груп виявлено високий рівень набутої самостійності і високий рівень конструктивної ролі самостійності. Специфікою досліджуваних фемінної групи визначено високий рівень вродженої самостійності і низький рівень конструктивної ролі самостійності.

STUDYING THE INDEPENDENCE OF YOUTHFUL PERSONALITY IN CONNECTION WITH ITS GENDER CHARACTERISTICS

Bakka J. V.

Lecturer at the Department of Practical Psychology

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

Pyrohov str., 9, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2300-9326

ulia2852@gmail.com

Key words: *beliefs about independence, gender-role identity, masculinity, femininity, androgyny.*

The article presents the results of an empirical study of the independence of youthful personality in relation to its gender characteristics. The peculiarities of personality independence were studied with the help of the questionnaire “Beliefs about independence”. The respondents’ perceptions of the nature of independence and its role in the life of a person are considered. The indicators were measured on four scales: 1) “acquired independence” – independence as an acquired quality of personality; 2) “innate independence” – independence as an innate quality of personality; 3) “constructive role of independence” – independence as an indicator of personality well-being; 4) “destructive role of independence” – independence as an indicator of personal disadvantage. High, medium, and low levels of manifestation of innate and acquired independence of the individual, constructive and destructive role of independence are identified. The levels of manifestation of independence characteristics are analyzed depending on the type of gender-role identity of the individual – masculine, androgynous-masculine, undifferentiated, androgynous with an average level of androgyny, androgynous with a high level of androgyny, androgynous-feminine and feminine. Comparison of the results obtained regarding the individual’s beliefs about independence made it possible to find out their similarities and differences in different groups of subjects. It has been shown that a high level of innate independence prevails in the masculine group of subjects. The peculiarities of the manifestation of independence in the subjects of the androgynous-masculine group are the prevalence of a high level of innate independence and a low level of the destructive role of independence. In the undifferentiated group, a high level of the indicator of the destructive role of independence prevails. The subjects of the androgynous with an average level of androgyny, androgynous with a high level of androgyny, and androgynous-feminine groups showed a high level of acquired independence and a high level of the constructive role of independence. The specifics of the female group under study are a high level of innate independence and a low level of the constructive role of independence.

Постановка проблеми. У сучасній психології самостійність розглядається як інтегральна ознака особистості, її найважливіший атрибут, що виявляється в ініціації активності, у вільному виборі цілей, опануванні своєї поведінки, в реалізації дій у відповідності до власних цінностей, оцінок, переконань. Ґрунтовний науковий доробок, дотичний до цієї проблематики, неоднорідний за змістом і формою, засвідчує про інтерпретаційне різноманіття, багатовимірність, багатогранність, складноструктурованість поняття «самостійність особистості». Аналіз новітніх досліджень і публікацій вказує на те, що нині інтерес нау-

ковців зосереджено на питаннях вивчення психологічних особливостей розвитку когнітивного компонента самостійності підлітків (Л. Долинська, Д. Поліщук [1]); особливостей інтерпретації феномену самостійності студентами гуманітарних спеціальностей (М. Павлюк, А. Грись [7]); самостійності як процесуальної характеристики життєвого вибору особистості в період ранньої дорослості (Г. Побокіна [8]); самостійності у взаємозв’язку з рефлексивністю та регуляторним потенціалом особистості (О. Мирошник [5]); психологічних корелятивів особистісної автономії юнацтва (Л. Коломієць, Ю. Назаренко [3]); авто-

номії особистості як складника її психологічного благополуччя (Г. Чайка [9; 10]); розвитку особистісної самостійності-безпорадності у структурі Я-концепції (О. Дудник [2]); особливостей дотримування особистістю традиційних гендерних ролей як предикторів її соціальної поведінки (М. Коваль, П. Сороковські, К. Пізанські, Я. Валентова, М. Варелла та ін. [11]). Проте поза межами експериментального вивчення залишається питання становлення самостійності особистості у взаємозв'язку з її гендерними характеристиками в юнацькому віці.

Розвиток самостійності в юнацькому віці тісно пов'язаний з усвідомленням і прийняттям особистістю своєї гендерної приналежності, яка включає декілька важливих етапів, на кожному з яких значення біологічних, психологічних, соціальних чинників змінюється і зумовлює узгодженість між біологічною статтю і соціальними очікуваннями, успішність засвоєння статево-рольових стереотипів, адекватність індивідуальних уявлень про маскуліність-фемінність, їх відповідність соціокультурним нормам.

Мета статті – висвітлення результатів емпіричного дослідження особливостей самостійності особистості юнацького віку залежно від її гендерних характеристик.

Результати дослідження. Особливості самостійності особистості досліджено за допомогою опитувальника «Переконання про самостійність (ППС)» за М. Павлюк [6]. Опитувальник містить низку тверджень, що дають уявлення про природу самостійності та її роль у життєдіяльності особистості і вимірюється за чотирьома шкалами: 1) набута самостійність («самостійність як набута якість особистості»), де розвиткові самостійності сприяє зовнішнє середовище, в якому особистість виявляє свою активність; 2) вроджена самостійність («самостійність як вроджена якість особистості»), де на переконання особистості щодо становлення самостійності позитивно впливають природні прагнення особистості до емоційної сепарації і самовизначення; 3) конструктивна роль самостійності («самостійність як індикатор благополуччя особистості»), де самостійність розуміється як процес і результат самопізнання та самовдосконалення особистості; 4) деструктивна роль самостійності («самостійність як індикатор особистісного неблагополуччя»), де розвиток самостійності, на думку досліджуваних, стає наслідком переживання страху відторгнення і прагнення уникнути покарання.

Зазначені показники дають змогу оцінити переважаючі типи переконань особистості щодо властивостей самостійності. «Вроджену самостійність», приміром, розкривають твердження: «Самостійними стають ті особи, природним праг-

ненням яких стає прагнення до емоційної сепарації та самовизначення» або «Самостійними вважаються ті, хто може захищати і розвивати свій фізичний, соціальний та психологічний простір». «Набуту самостійність», до прикладу, розкривають такі твердження: «Самостійними стають, коли існує зовнішня позитивна стимуляція», «Самостійними стають ті, хто може без сторонньої допомоги ставити цілі і досягати їх» або «Самостійними стають ті, хто має сформовані власні цінності та переконання». Для шкали «конструктивна самостійність» властивими, наприклад, є такі висловлювання: «Самостійними стають особистості, які відчувають стан психологічного благополуччя», «На самостійність впливає процес і результат самопізнання та самовдосконалення» або «Самостійними вважаються ті, хто здатен до самостійного вибору». Шкала «деструктивна самостійність» вимірюється завдяки оцінці таких висловлювань, як-от: «Самостійними стають, щоб уникнути покарання», «Самостійними стають зі страху бути знехтуваними оточенням» або ж «Самостійними стають у результаті переживання психологічних травм».

Експериментальну вибірку становили 215 респондентів, серед яких 178 жінок і 37 чоловіків віком від 16 до 27 років, студентів факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Результати, одержані за методикою ППС, проаналізовано у взаємозв'язку з визначеними типами статево-рольової ідентичності особистості в юнацькому віці – маскулінного, андрогінно-маскулінного, андрогінного з високим рівнем андрогінії, андрогінного із середнім рівнем андрогінії, андрогінно-фемінного, фемінного і недиференційованого [4].

Оскільки методика з вивчення переконання про самостійність не передбачала стандартизованого розподілу показників на середні, високі та низькі, то ми визначали варіаційні ряди розподілу результатів дослідження за допомогою «правила $\pm \frac{1}{2} \sigma$ », де σ – стандартне відхилення – статистичний індикатор змінюваності (волатильності) даних вибірки, що зумовлюється сукупністю індивідуальних показників, їх середніми значеннями і чисельністю досліджуваних або кількістю спостережень. Якщо індивідуальний показник досліджуваного становив величину, меншу ніж $\frac{1}{2} \sigma$, то його було віднесено до низького рівня прояву. Коли ж індивідуальний показник укладався у величину від $\frac{1}{2} \sigma$ до $+\frac{1}{2} \sigma$, то його було віднесено до середнього рівня вияву, а особистий показник, більший за величину $+\frac{1}{2} \sigma$, – до високого рівня. Описову статистику результатів діагностики досліджуваних за методикою «Переконання про самостійність» наведено у таблиці (див. табл.).

**Описова статистика результатів діагностики досліджуваних за методикою
«Переконання про самостійність» (ППС)**

Параметри	Вроджена самостійність	Набута самостійність	Конструктивна роль самостійності	Деструктивна роль самостійності
Середнє	11,7692	15,8173	16,5000	12,8077
Стандартна помилка середнього	,31759	,44796	,48560	,41357
Медіана	12,0000	15,5000	16,0000	13,0000
Стандартне відхилення	3,23881	4,56828	4,95220	4,21757
Дисперсія	10,490	20,869	24,524	17,788
Мінімум	4,00	7,00	8,00	3,00
Максимум	19,00	29,00	38,00	18,00

На основі даних описової статистики визначено високий (В), середній (С) і низький (Н) рівні вияву показників щодо переконання особистості про самостійність – вродженої і набутої самостійності, конструктивної і деструктивної ролі самостійності. Так, високий рівень розуміння вродженої самостійності як природної або успадкованої якості особистості зафіксовано у 25,96% досліджуваних, середній рівень – у 41,34%, низький – у 32,69% респондентів. Високий рівень набутої самостійності, що розглядається як надбана риса особистості, розвиткові якої сприяє зовнішнє середовище, в якому особистість виявляє свою активність, визначено у 25,96% досліджуваних. Середній рівень діагностується у 55,77%, а низький – у 18,27% респондентів. Високий рівень вияву конструктивної ролі самостійності, що розкривається як індикатор благополуччя особистості, де самостійність розуміється як процес і результат самопізнання та самовдосконалення особистості встановлено у 23,08% досліджуваних, середній рівень визначено у 46,15%, низький – у 30,77% респондентів. Високий рівень вияву деструктивної ролі самостійності як показника особистісного неблагополуччя, що стає наслідком переживання особистістю страху відторгнення і прагнення уникнути покарання, встановлено у 32,69% досліджуваних, середній рівень – у 38,46%, а низький виявлено у 28,85% респондентів.

Для оцінки достовірності відмінностей вимірюваних ознак у різних групах досліджуваних застосовано багатофункціональний статистичний критерій кутового перетворення Фішера – ϕ^* , вибір якого обґрунтовано найкращою його відповідністю вимогам доступної експериментальної вибірки, специфіці вирішення поставлених дослідницьких завдань і особливостям вимірювальних даних.

У результаті проведеного аналізу встановлено наявність статистично значущих відмінностей між показниками переконання особистості про самостійність серед різних за типом статево-

рольової ідентичності груп досліджуваних. Так, у досліджуваних, віднесених до андрогінної з високим рівнем андрогінії групи, порівняно з фемінною групою переважає високий показник набутої самостійності (40% і 14% відповідно, $\phi^* = 1,31$ при $p \leq 0,09$ – рівень статистичної тенденції). Низький рівень вияву показника набутої самостійності переважає у маскулінній групі (50%, $\phi^* = 1,51$ при $p \leq 0,06$) стосовно андрогінної групи досліджуваних з високим рівнем андрогінії (15%, $\phi^* = 1,51$ при $p \leq 0,06$). Порівняння результатів дослідження показників високого рівня вродженої самостійності свідчить про його переважання на статистично значущому рівні у досліджуваних андрогінно-маскуліного типу статево-рольової ідентичності (50%, $\phi^* = 1,76$ при $p \leq 0,03$), порівняно з андрогінною із середнім рівнем андрогінії групою (16%, $\phi^* = 1,76$ при $p \leq 0,03$), а також з андрогінною групою з високим рівнем андрогінії (14%, $\phi^* = 1,89$ при $p \leq 0,02$). До того ж статистично значущі відмінності зафіксовано у вияві високого рівня конструктивної ролі самостійності в андрогінній із середнім рівнем андрогінії групі (46%, $\phi^* = 1,51$ при $p \leq 0,06$) порівняно з недиференційованою групою досліджуваних (17%, $\phi^* = 1,51$ при $p \leq 0,06$). Крім того, результати дослідження засвідчили наявність статистично значущих відмінностей у вияві низького рівня конструктивної ролі самостійності у досліджуваних фемінної групи (43%, $\phi^* = 1,93$ при $p \leq 0,02$) порівняно з андрогінною з високим рівнем андрогінії групою (7%, $\phi^* = 1,93$ при $p \leq 0,02$). Встановлено існування статистично значущих відмінностей у вияві високого рівня деструктивної ролі самостійності у досліджуваних недиференційованої групи (50%, $\phi^* = 1,55$ при $p \leq 0,06$) і андрогінної групи із середнім рівнем андрогінії (20%, $\phi^* = 1,55$ при $p \leq 0,06$). З'ясовано, що низький рівень вияву показника деструктивної ролі самостійності сягає 14% ($\phi^* = 1,32$ при $p \leq 0,09$) у досліджуваних фемінної групи, андрогінно-фемінної – 18% ($\phi^* = 1,60$ при $p \leq 0,05$) і 50%

($\varphi^* = 1,60$ при $p \leq 0,05$) – у досліджуваних, віднесених до андрогінно-маскулінної групи.

Одержані результати вказують на те, що низький рівень набутої самостійності у досліджуваних маскулінної групи виявляється частіше, ніж у досліджуваних, віднесених до андрогінної з високим рівнем андрогінії групи. Це вказує на менш поширені поміж представників маскулінного типу переконання про самостійність як набутої якості особистості, розвиткові якої сприяє зовнішнє середовище, ніж серед представників андрогінної групи з високим рівнем андрогінії. Рівень вияву показника набутої самостійності в андрогінній з високим рівнем андрогінії груп вищий, ніж у фемінній групі досліджуваних. Це засвідчує про переважання переконань про самостійність як набутої, зовнішньо детермінованої якості, що розвивається завдяки навколишньому середовищу, в якому особистість виявляє свою активність, серед представників андрогінної з високим рівнем андрогінії групі, ніж серед репрезентантів фемінної групи. Високий рівень вияву вродженої самостійності значно більший в андрогінно-маскулінній групі, ніж в андрогінній з високим і середнім рівнями андрогінії групах, що вказує на більш стійкі переконання про самостійність як вроджену якість особистості, на розвиток якої мають вплив природні прагнення особистості до сепарації і самовизначення, серед представників андрогінно-маскулінної групи. Високий рівень конструктивної ролі самостійності в андрогінній із середнім рівнем андрогінії груп перевищує цей показник у недиференційованій групі досліджуваних. Це вказує на превалювання думок про самостійність як про характеристику благополуччя особистості, становлення якої відбувається в процесі самопізнання, і розуміється як результат самовдосконалення у представників андрогінної із середнім рівнем андрогінії групи. Показники низького рівня вияву конструктивної ролі самостійності мають перевагу у фемінній за типом статево-рольової ідентичності групі досліджуваних порівняно з андрогінною з високим рівнем андрогінії групою, що засвідчує про недостатнє розуміння досліджуваними, віднесеними до фемінної групи, вагомості взаємозв'язку розвитку самостійності із самопізнанням і самовдосконаленням особистості. Високий рівень вияву показника деструктивної ролі самостійності переважає у досліджуваних недиференційованої статево-рольової групі порівняно з досліджуваними, які належать до андрогінної із середнім рівнем андрогінії групи. Такий результат засвідчує про переважання у системі переконань представників недиференційованої групі усталеної думки про те, що розвиток самостійності відбувається більшою мірою внаслідок переживання

особистістю страху відторгнення і прагнення уникнути покарання. Тим самим самостійність розглядається досліджуваними зазначеної групи як індикатор особистісного неблагополуччя. На противагу цьому низький рівень вияву деструктивної ролі самостійності у досліджуваних андрогінно-маскулінної групи порівняно з досліджуваними, які належать до андрогінно-фемінної і фемінної груп, вказує на те, що серед переконань про самостійність твердження про залежність розвитку самостійності від переживання страху відторгнення або прагнення уникнення покарання у респондентів андрогінно-маскулінної групи більшою мірою відсутні. Проте домінуючими переконаннями у репрезентантів цієї групи є розуміння важливості самопізнання і самовдосконалення для розвитку самостійності в юнацькому віці.

Висновки. Розгляд гендерних особливостей самостійності особистості в юнацькому віці вказує на наявність як специфічних, так і спільних для різних статево-рольових груп ознак. Загалом специфіка вияву самостійності у маскулінній групі досліджуваних полягає у переважанні високого рівня вродженої самостійності, менш властивими досліджуваним цієї групи є ознаки низького рівня набутої самостійності, що вказує на менш поширені поміж представників маскулінного типу погляди про самостійність як набутої якості особистості, розвиткові якої сприяє зовнішнє середовище. Особливостями вияву самостійності у досліджуваних андрогінно-маскулінної групи є превалювання високого рівня вияву вродженої самостійності, що вказує на більш стійкі переконання про самостійність як вроджену якість особистості. Низький рівень вияву деструктивної ролі самостійності вказує на те, що розвиток самостійності досліджуваних цієї групи меншою мірою залежить від переживання страху відторгнення або уникнення покарання. Високий рівень вияву показника деструктивної ролі самостійності засвідчує про переважання у системі переконань представників недиференційованої групі усталеної думки про те, що розвиток самостійності відбувається більшою мірою внаслідок переживання страху відторгнення і прагнення уникнути покарання. Загалом особливостями вияву самостійності у досліджуваних андрогінної із середнім рівнем андрогінії, андрогінної з високим рівнем андрогінії, андрогінно-фемінної груп є вияв високого рівня набутої самостійності і високого рівня її конструктивної ролі. Це вказує на превалювання у досліджуваних цих груп переконань про самостійність як про набутої якості особистості, розвиткові якої сприяє зовнішнє середовище, а її становлення відбувається в процесі самопізнання і самовдосконалення особисто-

сті. Специфікою вияву самостійності у фемінній групі є переважання показника високого рівня вродженої самостійності, що вказує на розуміння самостійності як вродженої якості особистості. Показники низького рівня вияву конструктивної ролі самостійності свідчать про недостатнє розуміння досліджуваними, віднесеними до фемінної

групи, вагомості взаємозв'язку розвитку самостійності із самопізнанням і самовдосконаленням особистості.

Перспективи розробок у цьому напрямі вбачаються у подальшому вивченні детермінант самостійності особистості відповідно до її гендерних характеристик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинська Л.В., Поліщук Д. Психологічні особливості розвитку когнітивного компонента самостійності сучасних підлітків. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 12 (57). С. 26–37.
2. Дудник О.А. Безпорадність як системоутворювальний чинник Я-концепції особистості. *Психологічна наука та практика XXI століття* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів. Гельветика, 2019. С. 5–9.
3. Коломієць Л.І., Назаренко Ю.В. Психологічні кореляти особистісної автономії юнацтва. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія»*. Том 34 (73). 2022. № 5. С. 67–73.
4. Кочарян А.С., Фролова Е.В., Дармошук Н.В. Метод исследования структурной организации пололевой сферы личности. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2009. № 857. Вип. 42. С. 78–84.
5. Мирошник О.Г. Рефлексивність та регуляторний потенціал особистості. *Психологія і особистість*. 2020. Вип. 2 (18). С. 234–246.
6. Павлюк М.М. Теорія і практика розвитку самостійності майбутнього фахівця : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 388 с.
7. Павлюк М., Грись А. Особливості інтерпретації феномена самостійності студентами гуманітарних спеціальностей. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*. 2021. № 2(51). С. 36–40.
8. Побокіна Г.М. Процесуальні та результативні характеристики життєвого вибору особистості у сучасному соціумі. *Психологія особистості*. 2021. Том 11. № 1. С. 77–84.
9. Чайка Г.В. Автономія як складова психологічного благополуччя в сучасних дослідженнях. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. 7. *Психологія обдарованості*. 2017. № 13. С. 294–304. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i13/34.pdf> (дата звернення: 28.04.2023).
10. Chaika G. Psychological characteristics influencing personal autonomy as a factor of psychological well-being. *Psychological Journal*. 2020. № 6(1). P. 18–28. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.1.2> (дата звернення: 28.04.2023).
11. Kowal M., Sorokowski P., Pisanski K., Valentova J., Varella M. & other. Predictors of enhancing human physical attractiveness: Data from 93 countries. *Evolution and Human Behavior*. Volume 43. Issue 6. 2022. P. 455–474. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090513822000472> (дата звернення: 28.04.2023).

REFERENCES

1. Dolynska, L.V., & Polishchuk, D. (2020). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku kohnityvnoho komponenta samostiynosti suchasnykh pidlitkiv [Psychological features of the development of the cognitive component of modern adolescents' independence]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Dragomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 12. Psychological Sciences*, 3(48), 26–37 [in Ukrainian].
2. Dudnyk, O.A. (2019). Bezporadnist yak systemoutvoriuvalni chynnyk Ya-kontseptsii osobystosti [Helplessness as a system-forming factor in the self-concept of a personality]. *Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Psykhologichna nauka ta praktyka XXI stolittia» – International Scientific and Practical Conference “Psychological Science and Practice of the XXI Century”*. (pp. 5–9). Lviv: Helvetyka [in Ukrainian].
3. Kolomiets, L.I., & Nazarenko, Yu.V. (2022). Psykholohichni koreliaty osobystisnoi avtonomii yunatstva [Psychological correlates of personal autonomy of youth]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia – Research notes of Taurida V.I. Vernadsky National University. Series: Psychology*, 34 (73), 67–73 [in Ukrainian].
4. Kocharian, A.S., Frolova, E.V., & Darmoshuk, N.V. (2009). Metod issledovaniya strukturnoi organizatsii polorolevoi sferi lichnosti [Method for the study of the structural organization of the sexual sphere of

- personality]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya «Psykhologhiia» – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series “Psychology”*, 42(857), 78–84 [in Russian].
5. Myroshnyk, O.H. (2020). Refleksyvnist ta rehuliatorni potentsial osobystosti [Reflexivity and regulatory potential of the individual]. *Psykhologhiia i osobystist – Psychology and personality*, 2(18), 234–246 [in Ukrainian].
  6. Pavliuk, M. (2018). *Teoriia i praktyka rozvytku samostiinosti maibutnoho fakhivtsia [Theory and practice of developing the self-dependence of the future specialist]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
  7. Pavliuk, M., & Hrys, A. (2021). Osoblyvosti interpretatsii fenomeny samostiinosti studentamy humanitarnykh spetsialnostei [Peculiarities of interpretation of the phenomenon of independence by students of humanities]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Psykhologhiia – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, 2(51), 36–40 [in Ukrainian].
  8. Pobokina, H.M. (2021). Protsesualni ta rezultatyvni kharakterystyky zhyttievoho vyboru osobystosti v suchasnomu sotsiumi [Procedural and resultant characteristics of the life choice of an individual in modern society]. *Psykhologhiia osobystosti – Psychology of personality*, 1(11), 77–84 [in Ukrainian].
  9. Chaika, H.V. (2017). Avtonomiia yak skladova psykhologichnoho blahopoluchchia v suchasnykh doslidzhenniakh [Autonomy as a component of psychological well-being in modern research]. *Aktualni problemy psykhologii. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology*, 7(13), 294–304. Retrieved from: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i13/34.pdf> [in Ukrainian].
  10. Chaika, G. (2020). Psychological characteristics influencing personal autonomy as a factor of psychological well-being. *Psychological Journal*, 6(1), 18–28. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.1.2>.
  11. Kowal, M., Sorokowski, P., Pisanski, K., Valentova, J., Varella, M., et al. (2022). Predictors of enhancing human physical attractiveness: Data from 93 countries. *Evolution and Human Behavior*, 43(6), 455–474. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090513822000472>.